

Czynności i uchwały sejmów elekcyjnych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1632-1733.

Streszczenie

Prezentowana rozprawa doktorska to próba wypełnienia luki w dotychczasowych badaniach nad funkcjonowaniem sejmów walnych w okresach staropolskich bezkrólewi. Jej rozważania koncentrują się na działalności najważniejszych i najbardziej specyficznych sejmów tego typu, tj. – sejmów elekcyjnych, które m.in. dokonywały wyboru króla. Sejmy te odbywano na specjalnie przygotowanym do tego celu, izba wyższa sejmowa – senat, obradował w specjalnie przygotowanym drewnianym budynku – tzw. szopie, izba niższa – poselska [zwana kołem rycerskim], składająca się z poszerzonych składów reprezentacji sejmików, zbierała się pod gołym niebem. W sejmach miał prawo uczestniczyć ogół szlachty, która uczestniczyła w najważniejszych czynnościach sejmowej [np. audiencjach posłów cudzoziemskich oraz wyborze króla]

Praca z jednej strony stanowi studium z dziejów staropolskiego parlamentaryzmu, z drugiej jednak opisuje fenomeny związane z generalnym funkcjonowaniem Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresach bezkrólewi.

Podstawową tezę pracy było udowodnienie istnienia w Polsce w XVII i XVIII w. konstrukcji bezkrólewi tzw. „prawnych” [tj. takich, które wiązały się z zachowaniem przez organy państwowe ich zasadniczych funkcji]. Drugą zasadniczą tezę pracy było stwierdzenie sprzężenia między sejmami konwokacyjnymi i elekcyjnymi – te pierwsze pełniły w tym układzie rolę pomocniczą i odciążającą. Wbrew utartym poglądom postrzegającym ten rodzaj sejmów jako niepotrzebny etap przeciągania *interregnów*, autor uważa, iż były one konieczne dla prawidłowego funkcjonowania bezkrólewiowi. Po trzecie, autor starał się ukazać prawne formy działania sejmów elekcyjnych, ich uchwały, ale także „czynności” [tzn. wszystkie istotne przejawy aktywności sejmowej, podejmowane dla prawidłowej realizacji jego funkcji]. Po czwarte, przedmiotem krytycznej refleksji autora stała się zadziwiająca efektywność sejmów elekcyjnych, szczególnie w perspektywie specyficznych warunków ich przeprowadzenia. Uwzględniono tu ogrom zadań tych sejmów, a także postępującą niewydolność staropolskiego parlamentaryzmu, eksponując tu: rolę konwokacji, jako sejmowej „pomocniczej”, oraz unikatowe elementy proceduralne: elastyczność regulaminową i indywidualizowanie pracy nad różnymi rodzajami aktów prawnych, wbrew staropolskiej tradycji.

Praca składa się ze wstępu, zakończenia i siedmiu rozdziałów. Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzający, omówiono w nim problematykę charakteru prawnego staropolskich bezkrólewi, oraz pojęć: funkcji, „czynności” i uchwał staropolskich sejmów walnych. W drugim rozdziale dokonano oceny podstawowych zagadnień związanych z sejmami konwokacyjnymi: ich chronologią, organizacją, procedurą, funkcjami oraz ich dorobkiem legislacyjnym. Ukazano tu zwłaszcza te kwestie, w których uwidaczniała się „pomocniczość” konwokacji względem stanowiących właściwy przedmiot pracy – sejmów elekcyjnych. Trzeci rozdział zogniskowany został na podstawowych zagadnieniach chronologii, organizacji, procedury, praktyki parlamentarnej, a także funkcji sejmów elekcyjnych [w kontekście jego czynności i uchwał]. Uzupełnienie stanowiły opisy czynności i uchwał omawianych sejmów, które były analogiczne do tradycyjnych staropolskich sejmów z okresów panowania króla. Kolejne cztery rozdziały to najistotniejsza część pracy, w której zanalizowano specyficzne dla sejmów elekcyjnych czynności i uchwały. Rozdział czwarty to szczegółowe spojrzenie na czynności sejmowe związane z elekcją królewską i sam akt elekcyjny. Wskazano tu na charakter prawny tej czynności, jej znaczenie, ceremoniał przeprowadzenia oraz pisemne potwierdzenia jej dokonania. Porządek rozważań objął zarówno opis teoretycznoprawnego znaczenia czynności, jak i technicznej strony ich przeprowadzenia. Rozdziały od piątego do siódmego poświęcono trzem specyficznym rodzajom uchwał: porządkowi elekcji, egzorbitancjom i paktom konwentom. Zostały one opisane według stałego schematu, omówiono szczegółowo: charakter prawny uchwał, aspekty proceduralne ich przyjęcia [co szczególnie ważne w świetle braku właściwego etapu konkluzji] oraz formę prawną [odrębną od standardowych konstytucji, często przypominającą tradycyjne dokumenty, stanowiące przedmiot badania dyplomatyki nowożytnej, czy nawet średniowiecznej]. Na koniec zamieszczono część związaną z przeglądem treści regulacji, której kompletność zależała, co oczywiste, od ilości, obszerności i różnorodności zawartości poszczególnych rodzajów uchwał, uzupełnionymi o dokonania dotychczasowej literatury przedmiotu.

W pracy zamieszczono również również aneksy: treść nieznaną jak dotąd uchwały o porządku elekcji z 1697 r., tabele obrazujące przebieg czynności sejmowych: wyboru marszałka poselskiego [z lat 1669 i 1697], przyjmowania audiencji posłów cudzoziemskich [1632-1674] oraz głosowania na monarchę [1632-1733]. Dodatkowo zamieszczono tu, nieopracowaną jak dotąd, chronologię sejmów elekcyjnych 1674 r. Dwa ostatnie aneksy to grafiki przedstawiające rycinę pola elekcyjnego oraz dyplomu elekcyjnego Michała Korybuta Wiśniowieckiego.

***Actions and resolutions of electoral Diets in Polish Lithuanian Commonwealth between
1632 and 1733. Summary***

Presented monograph is an attempt to fulfil the gap in research on functioning of general Diets during old-polish interregnums. It concentrates on most important and interesting Diets of this kind – electoral ones, which were devoted to the elections of polish kings. This unique type of General Diets took place in the open field. Higher chamber of the Diet [polish: senat] gathered in a special, wooden building [polish: so called ‘szopa’], which was built especially for this particular occasion. The lower chamber – the ‘knight circle’ [polish: koło rycerskie], with envoys from local dietines, used to worked in the field, under the sky, without any building or roof. Therefore, in the Diet’s sessions every single nobleman could participate, because of the *viritim* rule. All of the citizens, who came for the election were allowed to be present especially during audiences of foreign envoys and the act election itself.

On the one hand, monograph is devoted to the old-polish parliamentary system, but on the other hand it shows many general issues, connected with functioning of the Commonwealth during the interregnums.

In the first place, proving an existence of the ‘legal interregnums’ between 17th and 18th centuries, was the main task of the monograph. By this term the author acknowledges a political system, where a death of the king does not necessarily meant vanishing powers of another bodies and institution of the state’s government. Another goal of the monograph was to show a connection between two Diets: Convocational and Electoral, wherein the first one played rule of the subsidiary body to the second one. Against common opinion, the author tries to proof, that convocational diets weren’t unnecessary, in the system of power during interregnum. They should be rather consider as the crucial institutions to ensure proper functioning of the government without the king. The author devoted a huge part of his work to presentation activities and resolutions of electoral diets, and to the issue of the impressive effectiveness of its proceedings. Obviously, difficult circumstances of interregnums, as well as significant amount of various tasks for the electoral Diet to accomplish, were taken under

consideration. The author underlining this issue mostly in the light of a progressive decline of an old-polish parliament during the 17th century. According to author's research, a few factors were responsible for surprisingly positive results of electoral diets, especially: flexibility of the procedure, and an idea to work on every single resolution separately, against the old-polish tradition.

The monograph is divided to the seven chapters, with an introduction and a few conclusions. In the first chapter author tries to explain the most important terms and general problems of interregnums. The second chapter is devoted to the convocational diet, as the subsidiary body for the Electoral Diet. the author summaries previous research on a genesis of convocations, and also makes an attempt to discuss another issues, like: the chronology, participants [envoys], an organisation of the proceeding and a shape of the resolutions, enacted by Convocations. The content of the third chapter is focused on the general characteristics of the Electoral Diet, especially similarities to every single Diet during the life of kings. Therefore, activities of Electoral Diets served to the main reason for this type of body to exist – the act of election and were obviously mostly unique. Therefore, in the fourth chapter the author tries to explain ideological and practical aspects of the election itself, as well as many conducted ceremonies and drafting documents, to do both: properly prepare elections and also to confirm its results.

Resolutions of Electoral Diets are probably the most interesting and also complicated issue, that were a subject of the author's concern. In the result, the last parts of the monograph needed to be divided to the three chapters [to be able to properly describe every single type of a legal act, which were enacted by the Diet]. The three various types of resolutions: 1) on an order and security [to provide rules on criminal and administrative law during the Diet], the 'exorbitations' [propositions how to improve and repair the processes of governing the state, upon new reign] and the *pacta conventa* [an agreements between a new kings and the nation, who elected him], were analysed according to the same criteria: legal character, procedure and their legal form. Admittedly, legislative achievements of Electoral Diets were quite similar to the formal medieval documents, less resembled traditional 'constitutions'. Finally, the author showed the analysis of the content of every single type of the resolutions, by explaining in detail concrete legal provisions.

At the end, the author added a few attachments to make the monograph easier to follow. The first of them is a transcription of unknown *Resolution on order and security*, from 1697. Another four are tables on elections of the speakers of knight circles in the years: 1669

and 1697, the audiences of foreign envoys [between 1632-1674] and an organisation of the votes for kings [1632-1733]. Separate table is devoted to the daily chronology of a little bit unknown, and also crucial Electoral Diet from 1674. The last two attachments are graphics: first of them is presenting hand-sketched scheme of the electoral field from 1669, the second is a photo of solemn document with conformation of the election of Michał Korybut Wiśniowiecki.